

Selvitys Sosiaalisesta kuntoutuksesta Päijät-Hämeessä

Tiina Hämäläinen | PRO SOS -osahanke Sosiaalialan osaamiskeskus Verso | 27.06.2018

Sisällysluettelo

1.	Johdanto.....	2
2.	Selvityksen toteuttaminen	3
3.	Sosiaalinen kuntoutus Päijät-hämeen hyvinvointiyhtymän, Heinolan ja Sysmän työntekijöiden mukaan	6
3.1.	Sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen ero Päijät-Hämeen aikuissosiaalityöntekijöiden mukaan.....	6
3.2.	Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi.....	6
3.3.	Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut Päijät-Hämeessä.....	8
4.	Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeet	13
5.	Lopuksi.....	15

1. Johdanto

Tämän selvitys kuuluu osana PRO SOS – uudenlaista sosiaalityötä yhdessä rakentamassa -hankkeeseen, ja sen tavoitteena on kartoittaa Päijät-Hämeen alueen, eli Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän (jatkossa PHHYKY) sekä Sysmän ja Heinolan kuntien järjestämää sosiaalista kuntoutusta. Selvityksestä käy ilmi, kenelle sosiaalisen kuntoutuksen palvelut on tarkoitettu, miten ne toteutetaan sekä kuka palvelut tällä hetkellä tuottaa.

Sosiaalityön toimintaympäristö on suuressa muutoksessa maakunta- ja sote-uudistuksen sekä perustoimeentulotuen Kela-siirron myötä. Sosiaalinen kuntoutus kirjattiin vuonna 2015 voimaan tulleeseen uuteen Sosiaalihuoltolakiin yhdeksi sosiaalipalvelun muodoksi, jolloin se sai myös lain mukaisen määritelmän. Sen mukaan sosiaalinen kuntoutus on sosiaalityön ja sosiaalisen ohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea, jolla pyritään vahvistamaan yksilön toimintakykyä, torjumaan syrjäytymistä ja edistämään hänen osallisuuttaan. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen
- 2) kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen
- 3) valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan
- 4) ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin
- 5) muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 17§).

Sosiaalihuoltolain soveltamisoppaan (2017) mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on edistää asiakkaiden mahdollisuuksia päästä niihin vuorovaikutussuhteisiin, toimintoihin ja rakenteisiin, jotka muodostavat jokapäiväisen elämän

perustan; periaatteena on yksilön integroituminen yhteiskuntaan kykyjään ja suoriutumistaan vastaavalla tavalla.

Sosiaalisella kuntoutuksella vahvistetaan henkilön kykyä selviytyä arkipäivän toiminnoista, vuorovaikutussuhteista ja oman toimintaympäristönsä rooleista. Kuntoutuksessa yksilöllinen tuki yhdistyy toiminnallisuuteen. Tavoitteet voivat olla arkielämän ja asumisen taitojen oppimista, päihteettömän arjen hallintaa, koulutukseen tai työhön tarvittavien asioiden harjoittelua tai tukea ryhmässä toimimiseen.

2. SELVITYKSEN TOTEUTTAMINEN

Selvitys toteutettiin osana PRO SOS –hankkeen Sosiaalialan osaamiskeskus Verson osahanketta. Hankkeen tavoitteena on ”*vahva, asiakaslähtöinen ja vaikuttava sosiaalityö maakunnissa*” ja se pyrkii selkeyttämään ja vahvistamaan sosiaalityön asemaa sote-uudistuksessa, sekä varmistamaan asiakaslähtöinen ja vaikuttava sosiaalityö uudistuvassa toimintaympäristössä. (PRO SOS –hanke, 2018.) Verson osahankkeen tavoitteena on sosiaalisen kuntoutuksen asiakasprosessin mallintaminen sekä kokemusohjaajatoiminnan pilotointi ja mallinnus aikuissosiaalityön työvälineeksi (Verson PRO SOS –osahanke 2018).

Tietoa Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän sekä Sysmän ja Heinolan tarjoamasta sosiaalisesta kuntoutuksesta kerättiin hankkeen järjestämistä sosiaalisen kuntoutuksen työpajoista, työntekijöille teetetystä focus -ryhmähaastattelusta, muutamien avainhenkilöiden haastatteluista sekä PHHYKY:n Työikäisten sosiaalinen kuntoutus – työryhmän raporteista (Kankainen, 2017 ja 2018).

Vuoden 2017 alussa maakunnan sosiaali- ja terveystyöpalvelut koottiin yhdeksi kokonaisuudeksi Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymään. Se järjestää sosiaali- ja terveystyöpalvelut Asikkalan, Hartolan, Hollolan, Iitin, Kärkölan, Lahden, Myrskylän, Orimattilan, Padasjoen ja Pukkilan kunnan asukkaille sekä tuottaa lisäksi päivystysten ja erikoissairaanhoidon palvelut Heinolan kaupungille ja Sysmän kunnalle.

Hyvinvointiyhtymän myötä alueen työikäisten sosiaalityössä on muodostettu uusi tiimijako kolmeen alueelliseen tiimiin; itäiseen, eteläiseen ja läntiseen. Sosiaalityössä viranomais- ja palvelutuotanto on eriytetty toisistaan, jonka myötä työtehtävät on määritelty erilaisiksi. Viranomaispuolella mietitään ja arvioidaan, millaisia palveluja asiakkaalle myönnetään, kun taas palvelutuotannon puolella toteutetaan esim. sosiaalista kuntoutusta. PHHKY:ssä sosiaalista kuntoutusta ostetaan myös Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatriselta sätiöltä.

Sysmässä sosiaali- ja terveystalvet on ulkoistettu niiltä osin, kuin se on mahdollista, Attendolle. Sosiaalisesta kuntoutuksesta vastaa Sysmän kunta yhdessä Attendon kanssa. Heinolassa sosiaalista kuntoutusta toteuttaa sekä Heinolan kaupunki että ostopalveluna Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrisen sätiön.

Työpajoja järjestettiin vuonna 2017 kolme, ja ne kuuluivat osana PRO SOS –Verson osahankkeen sosiaalisen kuntoutuksen mallintamisprosessiin. Työpajat pidettiin maaliskuu-, touko- ja syyskuussa 2017. Osallistujia oli kaikkiaan 73 henkilöä: sekä julkisen puolen sosiaalityön että kolmannen sektorin työntekijöitä, esimiehiä sekä kokemusohjaajia PHHYKY:stä, Heinolasta ja Sysmästä. Focus -ryhmähaastatteluun, joka pidettiin maaliskuussa 2018, osallistui 5 PHHYKY:n työntekijää (2 sosiaalityöntekijää ja 3 sosiaaliohjaajaa), ja se nauhoitettiin osallistujien luvalla.

Yksilöhaastateltavina oli 4 aikuissosiaalityön työntekijää (3 sosiaalityöntekijää ja 1 sosiaaliohjaaja) PHHYKY:stä, Heinolasta ja Sysmästä.

PHHYKY:ssä käynnistyi vuonna 2017 sosiaalisen kuntoutuksen työryhmä työikäisten palvelujen tulosaluejohtajan johdolla. Työryhmän tehtävänä on mallintaa sosiaalista kuntoutusta ja laatia siihen liittyen palvelukriteerejä. Kriteeristö aiotaan saada kokoon syksyyn mennessä, hyväksyttävä se hallituksella ja ottaa käyttöön ensi vuoden alusta. Työikäisten sosiaalinen kuntoutus –työryhmän raportit ovat joulukuulta 2017 sekä toukokuulta 2018.

Työpajoissa, focus-ryhmähaastattelussa sekä yksilöhaastatteluissa keskusteltiin seuraavien teemojen ja apukysymysten pohjalta.

Palvelutarpeen arviointi

- Kuka pääsee sosiaaliseen kuntoutukseen? Millä kriteereillä? (erityisen tuen tarpeessa olevat)
- Kuka arvioi sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen?
- Millaisia mittareita on käytössä tai kokeiltu arviointivaiheessa?

Päätökset sosiaalisesta kuntoutuksesta

- Millaisia päätöksiä tehdään liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen?
- Kuka/ketkä nämä päätökset tekee? Yksilöhuollolliset päätökset/asiakasohjausryhmät tms.
- Onko perusaikuissosiaalityössä erillisiä tiimejä, jotka vastaavat sosiaalisesta kuntoutuksesta? Kunnan sisäinen organisoituminen.

Palvelut ja palvelujatkumot

- Minkälaisia palveluja on tarjolla?
- Kuka palveluita tuottaa?
- Kunnan omat palvelut? Ostopalvelut? Muut kolmannen sektorin tuottamat palvelut? Näiden suhde.
- Minkälaisia palvelupolkuja/jatkumoitasi asiakkailta on?
- Mitkä palvelut toimivat mielestänne ja mitkä taas eivät? Esimerkkejä.

Seuranta ja arviointi

- Miten sosiaalisen kuntoutuksen prosessia yksilön kohdalla seurataan? Miten prosessia arvioidaan?

Sosiaalinen kuntoutus ja aikuissosiaalityö

- Miten jäsenätte ja kuvaatte eroa sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen välillä?

Kehittäminen

- Mitä kehitettävää kunnassanne on sosiaaliseen kuntoutukseen sisällöllisesti?
- Millaisia mallinnettuja/kuvattuja sosiaalisen kuntoutuksen menetelmiä kunnassanne on?
- Yksilö/ryhmä/yhteisösosiaalityöhön
- Mistä kunnassanne tarvittaisiin lisää tietoa liittyen sosiaaliseen kuntoutukseen? Esimerkiksi käytäntötutkimuksien ja opinnäytetöiden pohjalta.

3. SOSIAALINEN KUNTOUTUS PÄIJÄT-HÄMEEN HYVINVOINTIYHTYMÄN, HEINOLAN JA SYSMÄN TYÖNTEKIJÖIDEN MUKAAN

3.1. Sosiaalityön ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen ero Päijät-Hämeen aikuissosiaalityöntekijöiden mukaan

Focus-ryhmähaastattelussa työntekijät pohtivat sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön välistä eroa. Heidän mukaansa sosiaalityön tehtävä on olla johtamassa asiakkaan prosessia, joka lähtee liikkeelle palvelutarpeen arvioinnista. Sosiaalityöntekijä vastaa omilla (viranomais)päätöksillään asiakkaalle myönnettyistä palveluista ja huolehtii tämän asiakaspolun prosessista. Eräs yksilöhaastateltava sosiaalityöntekijä luonnehti sosiaalityön olevan sosiaalihuoltolain mukaista henkilöstön tekemää asiakastyötä: *”Oma työni ei ole sosiaalista kuntoutusta vaan sosiaalityötä. Työntekijänä myönnän asiakkaalle jotakin palvelua (sosiaalista kuntoutusta), en myönnä sosiaalityötä.”*

Sosiaalinen kuntoutus on työntekijöiden mukaan palvelun tuottajan tuottamaa palvelua joko PHHYKY:n tai kunnan omana toimintana tai ostopalveluna, joissa asiakkaalle annettava tuki koetaan intensiivisempänä; tiiviimpinä tapaamisina ja konkreettisena jalkautumisena asiakkaan arkeen. Sosiaalinen kuntoutus nähdään työkaluna, konkreettisena avun ja tuen muotona, jolla sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen saaneelle asiakkaalle tehtyjä suunnitelmia toteutetaan. Näitä ovat esim. ryhmämuotoinen kuntoutus tai jalkautuminen asiakkaan arkeen, virastoihin, kolmannen sektorin kohtaamispaikkoihin jne.

3.2. Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen arviointi

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä (PHHYKY) toimii sosiaalihuollon ohjaus ja neuvonta Polku, joka tarjoaa ohjausta ja neuvontaa erilaisissa sosiaalihuollon palvelutarpeissa. Polussa voi asioida puhelimitse, chatissa sekä paikan päällä ilman ajanvarausta arkisin klo 9-15 välisenä aikana. Polun kautta asiakas ohjautuu asiakasohjaukseen, jossa hänelle nimetään tarvittaessa omatyöntekijä.

Asiakasohjaukseen ohjaututaan myös mm. sote-huollon, KELA:n, TE-toimiston, tai muiden palveluntuottajien kautta.

PHHYKY:ssä yhtymän tuottamaan sosiaalisen kuntoutukseen on ohjautettu marraskuusta 2017 alkaen ainoastaan sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen ja viranomaispäätöksen kautta. Sosiaalinen kuntoutus perustuu asiakkaan toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltaiseen selvittämiseen. Monialaisen palvelutarpeen arvion tekee asiakkaan omatyöntekijä (sosiaalityöntekijä tai -ohjaaja) yhteistyössä asiakkaan kanssa. Asiakkaan omien toiveiden ja tarpeiden kuulemista pidetään tärkeänä. Koska sosiaalisen kuntoutukseen liittyvät asiakkaan haasteet ja tarpeet ovat usein syntyneet pitkän ajan kuluessa, myös niihin liittyvä tuki ja ohjaus vaativat pitkäjännitteisyyttä. Omatyöntekijöiden osaamista eri palvelujen sisällöistä on vahvistettu esim. koulutusten avulla. Muutama työntekijä on kokeillut Kykyviisaria palvelutarpeen arvioinnin tukena, ja sen käyttöä ollaan hyvinvointiyhtymässä laajentamassa.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tuottavat PHHYKY:ssä omat Työikäisten palvelujen Arjen tuen ja työelämäosallisuuden palvelut (sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö Noste, maahanmuuttajien sosiaalinen kuntoutus sekä asumisen tuen sosiaalinen kuntoutus) yksiköt sekä Psykososiaaliset palvelut, joissa sosiaalinen kuntoutus -nimikkeellä tuotetaan palvelua. Ostopalveluna sosiaalista kuntoutusta tuottaa Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrinen säätiö.

PHHYKY:n työpajat ja toimintakeskukset ovat alkaneet kuluvan vuoden aikana tarjota sosiaalista kuntoutusta kuntouttavan työtoiminnan lisäksi.

PHHYKY:ssä sosiaalisen kuntoutuksen asiakaskriteerit ovat melko väljät. Yleisenä sääntönä voidaan pitää sitä, että asiakkaalla on vahvan tuen ja monialaisten haasteiden tarve. Apuna saatetaan käyttää Sosiaalihuoltolain soveltamisopasta. Toisaalta nähdään, etteivät kriteerit voikaan olla kovin tiukkoja ja täydellisiä, koska tuen tarve on aina yksilöllistä.

Sysmä

Sysmässä sosiaalinen kuntoutus perustuu yksilölliseen palvelutarpeen arviointiin, ja myös työosuusraha ja matkakulut voidaan osallistujalle korvata yksilöllisen harkinnan mukaan. Sosiaaliseen kuntoutukseen osallistuva henkilö voi olla joko määräaikaisella tai pysyvällä eläkkeellä, sairauslomalla tai työttömänä. Päätöksen sosiaalisesta

kuntoutuksesta tekee sosiaalijohtaja sosiaaliohjaajan ja/tai vastaavan ohjaajan valmistelun perusteella.

Sosiaaliselle kuntoutukselle ei ole Sysmässä määritelty minimi- eikä maksimikesto, vaan kuntoutuksen aikataulu sovitaan aina yksilöllisesti. Myöskään ikäraja ei ole määritelty, vaan kaiken ikäiset voivat kuntoutustarpeen arvioinnin perusteella siihen osallistua. Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan. Nuorta myös tuetaan, jotta tämä ei keskeyttäisi opintojaan tai työskentelyään. (Sysmän sosiaalipalvelujen myöntämisperusteet, 2018.)

Sysmässä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan yhteistyössä kunnan ja Attendon kanssa pääosin Sysmän toimintakeskuksessa.

Heinola

Heinolassa sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen tekee joko sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja. Kaupungin asumisneuvoja ja sosiaaliohjaaja työskentelevät yhdessä sosiaalisen kuntoutuksen parissa antaen asumiseen liittyvää ohjausta ja neuvontaa. Kriteerejä sosiaalisen kuntoutuksen suhteen ei ole, ei myöskään erillisiä ohjeistuksia, vaan päätökset ovat aina kunkin työntekijän vastuulla. Heinolassa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan sekä kunnassa että ostopalveluna Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatriselta säätiöltä ja Jyränkölän settlementiltä.

3.3. Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut Päijät-Hämeessä

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymän Työikäisten palvelujen sosiaalinen kuntoutus

PHHYKY:ssä työikäisille (18-64 -vuotiaat) sosiaalista kuntoutusta tuotetaan tällä hetkellä Työikäisten palvelujen Arjen tuen ja työelämäosallisuuden palveluissa; sosiaalisen kuntoutuksen yksikössä Nosteessa, asumisen tuessa, maahanmuuttajien parissa sekä alueen toimintakeskuksissa ja työpajoissa. Asiakkaiksi ohjautuvat erityisen tuen tarpeessa olevat, joilla tuen tarve on vahva ja haasteet monialaisia (esim. sosiaaliset taidot, päihde- ja/tai mielenterveysongelmat, asuminen, taloudelliset

vaikeudet). Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ostetaan Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatriselta säätiöltä. Näitä palveluja ovat mm. kuntoutusohjaus sekä erilaiset ryhmätoiminnot.

PHHYKY:n sosiaalisen kuntoutuksen välineitä ovat yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja ohjaus, lähityö (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki ja SHL:n mukainen työtoiminta.

Sosiaalisen kuntoutuksen myötä pyritään siihen, että asiakkaan

- arjen ja asumisen taidot ja elämän hallinta vahvistuvat
- osallisuus lisääntyy
- elämän laatu kohenee
- sosiaaliset taidot vahvistuvat
- vastuunotto omasta hyvinvoinnista lisääntyy
- tarkoituksenmukaiset palvelut käytössä
- palvelujen tarve/käyttö vähenee
- yhteiskuntaan integroituminen vahvistuu

Noste – sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö

Sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö Nosteessa, joka sijaitsee Lahdessa, työskentelee palveluesimiehen lisäksi 4 sosiaaliohjaajaa sekä 2 lähihoitajaa. Toimintamuotoja ovat sekä ryhmätoiminnot että yksilökäynnit, joista kaikista on tehty palvelunkuvaukset.

Ryhmätoiminnoilla pyritään edistämään asiakkaiden hyvinvointia. Teemat liittyvät terveyteen, sosiaalisiin suhteisiin, arjen taitoihin, virkistykseen ja vertaistukeen, ja niillä pyritään tuomaan sisältöä asiakkaan arkeen. Ryhmiä ovat mm. rennosti aamukahvilla-, kunnossa keskellä päivää-, elokuva-, nuorten- sekä tarkan markan ruokaryhmät.

Yksilökäynnit on jaoteltu palvelunkuvauksessa asiakkaan sosiaalisten taitojen, talousasioiden, arjen taitojen sekä henkisen tuen tarpeiden mukaan.

Sosiaalisten taitojen palvelunkuvauksessa asiakas kuvataan kotiinsa erakoituneeksi ja yksinäiseksi. Hänen kanssaan harjoitellaan vuorovaikutustaitoja eri ihmisten kanssa.

Toiminnan tavoite on auttaa asiakasta toimimaan ympäristössään, kokemaan osallisuutta yhteiskunnassa sekä ottamaan vastuuta omasta arjestaan.

Asiakasta, jolla on haasteita raha-asioiden hallinnassa, tuetaan oman taloudellisen tilanteen hahmottamisessa, budjetoinnissa sekä etuuksien hakemisessa.

Arjen taitojen palvelukuvauksen asiakkaalle opetetaan tarpeen mukaan kotitöitä kädestä pitäen, ja hänen kanssaan harjoitellaan kulkemista kodin ulkopuolella, mikäli asiakas ei uskalla liikkua yksin. Häntä ohjataan kodinhoidossa, oman terveyden hoidossa sekä kotitöiden aikataulutuksessa.

Henkistä tukea tarvitsevilla on usein itsetunnon ongelmia, näköalattomuutta, toivottomuutta ja yksinäisyyttä. Hänelle palvelunkuvaksen mukaan toiminnassa pyritään antamaan keskusteluapua, kohottamaan itsetuntoa, löytämään ja tukemaan omia vahvuuksia, kannustamaan positiivisuuteen, ohjaamaan ratkaisukeskeiseen ajatteluun sekä motivoimaan häntä omaan elämänhallintaan.

Asiakkaiden tarpeet ovat moninaiset, ja asiakkaalla on usein useampia, ellei kaikkia edellä mainittuja tarpeita. Palvelunkuvaukset auttavat kuitenkin hahmottamaan näitä tarpeita ja kohdistamaan tukea erityisesti niihin, mihin asiakas itse kokee tarvitsevänsä tukea.

Maahanmuuttajien sosiaalinen kuntoutus

Maahanmuuttajien sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö on tarkoitettu alueen kiintiöpakolaisille sekä myönteisen oleskeluluvan saaneille turvapaikan hakijoille. Toimintamuotoina on kotoutumista ja kuntoutumista edistävä toiminta ja vertaistuki sekä yksilökäynnit. Myös näistä toiminnoista on tehty tarkemmat palvelunkuvaukset.

PHHYKY:n toimintakeskukset ja työpajat

PHHYKY:n toimintakeskuksissa (Iitti, Nastola ja Hartola) sekä työpajoissa (Hollola, Kärkölä, Asikkala ja Padasjoki) on alettu toteuttamaan vuodesta 2018 alkaen sosiaalista kuntoutusta ryhmämuotoisena (1-2 kertaa viikossa, 2h kerrallaan) sekä yksilökohtaisena, kotiin vietävänä palveluna. Työskentely painottuu asiakkaan omien tavoitteiden mukaisesti arjen taitojen ja oman elämän hallinnan parantamiseen, omien vahvuuksien löytämiseen, osallisuuden lisäämiseen sekä vastuunottoon oman hyvinvoinnin vahvistamisessa. Joidenkin työntekijöiden mukaan sosiaalisen

kuntoutuksen ryhmien sisältö on sitä esiteltäessä osin jäänyt epäselväksi, joten asiakkaita on ollut välillä vaikea houkuttaa niihin.

PHHYKY:n tukiasuminen

PHHYKY:n tukiasumisen (Apilakadun, Nikulan sekä Puntarin asumispalvelut Lahdessa) sosiaalinen kuntoutus keskittyy yksilölliseen tukeen ja kotikäynteihin. Kotikäynneillä pyritään ennaltaehkäisemään asunnottomuus sekä vahvistamaan osallisuutta ja arjen hallintaa. Työtä tehdään asumissosiaalisella, kuntouttavalla työotteella. Asiakkailta on mahdollisuus osallistua myös sosiaalisen kuntoutuksen ryhmiin omien tavoitteidensa mukaisesti.

Psykososiaalisen kuntoutuksen palvelut

Psykososiaalisen kuntoutuksen palvelut kuuluvat PHHYKY:n organisaatiossa Psykososiaalisten palveluiden alle. Psykososiaalisen kuntoutuksen palvelun tehtävä on tuottaa mielenterveys-kuntoutujille arjen toimintakykyä tukevia, osallisuutta vahvistavia ja syrjäytymistä estäviä sosiaalipalveluja, jotka liittyvät psyykkisen, sosiaalisen tai kognitiivisen toimintakyvyn tarpeeseen. Edellytyksenä asiakkuuteen on psykiatrinen sairaus ja hoitosuhde terveydenhuoltoon.

Sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen saanut asiakas ohjautuu kotiin vietävien palvelujen piiriin, joiden tehtävä on tukea mielenterveyskuntoutujia selviämään tuen ja ohjauksen avulla normaalissa asumisessa ja näin välttää raskaampien palveluiden käyttöä. Palveluita ovat mm. kotikäynnit, asiakastapaamiset, puhelin tuki, sekä erilaiset toiminnalliset ja keskusteluryhmät sekä päivätoiminta.

Tuki ja ohjaus on kuvattu kolmeen eri tasoon; kevyeen (1-2 h/vko), normaaliin (3-5h/vko) ja vahvaan tukeen 5-10h/vko). Tukea ja ohjausta saa asiointiin, kodinhoitoon ja muihin yksilöllisiin tarpeisiin. Tuki voi sisältää yksilö- että ryhmätoimintaa. Normaalissa tuessa yksilökäyntien osuus on vähintään 1h ja vahvassa tuessa vähintään 4h viikossa. (Kankainen 2018).

Sysmä

Sysmässä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan Sysmän kunnan ja Attendon yhteistyönä pääasiassa työtoimintana toimintakeskuksessa. Asiakkaan omat kiinnostuksen kohteet ja mieltymykset kuullaan tarkkaan ja sosiaalinen kuntoutus räätälöidään yksilöllisesti

tarpeen mukaan. Monialaista yhteistyötä tehdään asiakkaan elämässä mukana olevien viranomaisten ja muiden toimijoiden kanssa. Asiakas voi kiinnostuksensa mukaan toimia mm. käsitöiden tai puutöiden parissa, puutarhan hoidossa, avustaa keittiötehtävissä tai kehitysvammaisten/ikäihmisten ulkoiluapuna, autokuskina tai vaikkapa entisöidä huonekaluja.

Varsinaisten työtoimintojen lisäksi asiakas saa tarpeen mukaan toimintakeskukselta yksilöllistä tukea ja opastusta erilaisissa asiointiin sekä arjenhallintaan ja asumiseen liittyvissä asioissa. Asiakas pääsee osallistumaan erilaisiin ryhmiin ja saa tarpeen mukaan tukea sosiaalisten taitojen vahvistamiseen.

Heinola

Heinolassa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrisen säätiön (PHSPS) tuottamana kuntoutusohjauksena (useimmiten itsenäiseen asumiseen liittyvä tuki ja ohjaus) sekä erilaisina ryhmätoimintoina. Näitä ovat mm. Ylös, ulos ja lenkille-, arkiruokaa ja leivontaa-, luovaa tekemistä käsillä-, lemmikkilenkki-, mukavia musiikkihetkiä- sekä mielekäs päivä - elämäniloryhmät. Muutama yksittäinen asiakas osallistuu sosiaalisen kuntoutuksen päätöksellä työtoimintaan kaupungin työpajoissa tai Jyränkölän settlementin tuottamassa Mediapajassa, sekä Lahdessa PHSPS:n toimintakeskus Oskussa, jonka toiminta pitää sisällään erilaista päivä- ja ryhmätoimintaa, työtoimintaa, kuntouttavaa työtoimintaa sekä psykofyysistä fysioterapiaa.

3.4. Seuranta ja arviointi

PHHYKY:ssä sosiaalisen kuntoutuksen päätöksen määräaikaisuus ohjaa omatyöntekijää arvioimaan prosessia asiakkaan kanssa asiakassuunnitelman päivytyksessä keskustellen ja tavoitteisiin peilaten. Kykyviisaria ollaan jonkin verran käytetty seurannassa ja arvioinnissa, ja se ollaan koettu hyvänä työkaluna, jossa asiakkaan ääni tulee hyvin kuuluviin. Osa työntekijöistä kokee Kykyviisarin olevan kuitenkin liian työläs ja aikaa vievä ottaakseen sen vielä omaan käyttöönsä. Toisaalta arvioinnin välineitä työhön kaivataan. Kykyviisarin käyttöä ollaankin ottamassa sekä asiakasohjauksen että palveluntuottajien käyttöön laajemminkin.

Sysmässä asiakkaan sosiaalisen kuntoutuksen prosessin seuranta sekä jatkosuunnitelmat toteutuvat yhteistyössä asiakkaan, hoitavan henkilökunnan ja

sosiaalitoimen kanssa. Heinolassa arviointi on sosiaalitoimen työntekijän vastuulla. Kummassakaan kunnassa ei olla käytetty arvioinnin mittareita. Haastattelun mukaan pienessä kunnassa, missä ”kaikki sosiaalityöntekijät ja -ohjaajat tekevät vähän kaikkea”, käy helposti niin, että toiminnan arvioinnin mittaaminen ja kehittäminen jäävät vähemmälle huomiolle.

4. SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMISTARPEET

Päijät-Hämeen haja-asutusseuduilla ja pienillä paikkakunnilla on luonnollisesti vähemmän vaihtoehtoja sosiaalisen kuntoutuksen palveluvalikoimaan kuin Lahdessa. Tähän toivotaan kiinnitettävän enemmän huomiota. Pienissä kunnissa toivotaan myös sosiaalisen kuntoutuksen jämäköittämistä tavoitteiden ja niiden seuraamiseen liittyen. Heinolaan kaivattaisiin myös kolmannen sektorin järjestämää matalan kynnyksen kohtaamispaikka -toimintaa.

Sosiaalisen kuntoutuksen työntekijöille toivotaan lisäkoulutusta sekä riittävää taloudellista resurssia toiminnan kehittämiseen ja palvelujen toteuttamiseen. Yhteistyötä eri palvelutuottajien kesken kaivataan. Näin ammatillista osaamista voitaisiin ylläpitää ja kehittää. Samalla tarjoutuisi aidosti erilaisia mahdollisuuksia toteuttaa sosiaalista kuntoutusta. Palvelutuottajan, sekä myös kolmannen sektorin toimijan, jonka kanssa yhteistyö toteutuu, toivotaan aina varmistavan, kuka seuraa ja arvioi asiakkaan prosessia.

Yhteistyötä toivotaan kehitettävän myös sosiaali- ja terveydenhuollon välillä esim. asiakkaiden suunnitelmien ja tavoitteiden laatimisessa. Myös viranomaispuolen (asiakasohjaus, omatyöntekijä) ja kolmannen sektorin yhteistyötä tulisi tiivistää. Kynnyksen esim. ottaa yhteyttä omatyöntekijään tulisi olla mahdollisimman matala.

Sosiaalisen kuntoutuksen kesto mietityttää osaa työntekijöitä. Voidaanko sosiaalista kuntoutusta toteuttaa myös asiakkaan toimintakykyä ylläpitävänä toimintona?

Työpajat PHHYKY:n alueella ovat alkaneet tarjota sosiaalista kuntoutusta kuntouttavan työtoiminnan lisäksi, mutta niiden sisältö on osin koettu epäselvänä. Näistä ryhmätoiminnoista toivotaan lisää tiedottamista, markkinointia, houkuttelevuutta sekä sisältöjen tarkempaa avaamista. Toisaalta toivotaan lisää tietoa

hyvistä käytänteistä ja jo olemassa olevista sosiaalisen kuntoutuksen malleista ja sisällöistä. Erityisesti nuorille suunnattuja, houkuttelevia ja innostavia sosiaalisen kuntoutuksen palveluja kaivataan.

Asiakkaita voitaisiin kuulla vielä nykyistä huomattavasti paremmin sosiaalisen kuntoutuksen sisältöjä suunniteltaessa ja kehitettäessä. Yhteiskehittämistä (asiakas, asiakasohjaus, palveluntuottajat, esimiehet?) toivotaan. Tällä hetkellä kuullaan lähinnä yksittäisten asiakkaitten toiveita palveluista.

Kokemusohjaajien näkemyksen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet tulisi määritellä riittävän pieniksi ja realistiseksi asiakasta tarkasti kuunnellen. Asiakkaan koko verkoston kanssa tehtävä yhteistyö ja toimivuus pitäisi turvata riittävän varhain. Tämä helpottaisi asiakkaan kokonaistilanteen ymmärtämistä ja huomioimista. Työntekijöiden ja asiakkaiden kohtaamisten toivotaan olevan aitoja ja dialogisia, ja palvelut asiakkaan tarpeiden mukaisia. Kohtaamisissa tulisi puhua ymmärrettävää, yhteistä kieltä, ei ”viranomaiskieltä”. Kokemusohjaajien mukaan työntekijöiden olisi tärkeää kuulla ja nähdä asiakkaan omat mielenkiinnon kohteet ja/tai erityistaidot, jotka ovat usein myös asiakkaan voimavaroja. Myös ymmärrystä asiakkaan sairauden tai vamman todellisesta luonteesta, ja miten se tämän elämään ja toimintakykyyn vaikuttaa, toivotaan.

Asiakasohjauksen (omatyöntekijä) ja palveluntuottajan välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua sosiaalisen kuntoutuksen suhteen toivotaan kehitettävän. Palveluntuottaja (tällä hetkellä mm. Noste) suunnittelee erilaisia ryhmiä tietyntyyppisten asiakkaiden tarpeita ja toiveita ajatellen. Kuitenkin ryhmiin ohjautuu asiakkaita, jotka hyötyisivät toisenlaisesta tuesta. Asiakasohjauksen (omatyöntekijä) puolella saattaa taas olla kokemus, että palveluntuottajalla on asiakasvalikoiman mahdollisuus, eli he voivat päättää, ketä he ottavat asiakkaakseen. Yhteistyön kehittäminen vaikuttaisi kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden palvelukokonaisuuden eheyteen ja auttaisi heitä etenemään kohti mahdollisia muita jatkopolkuja.

Moni, erityisesti maahanmuuttajien sosiaalisen kuntoutuksen asiakas, kokee työntekijöiden mukaan sosiaalinen kuntoutus -käsitteeseen liittyen leimautumista ja epätietoisuutta (mistä kuntoudutaan...?). Voisiko sosiaalista kuntoutusta sanoittaa toisella tavalla?

Sosiaalinen kuntoutus koetaan erään haastateltavan PHHYKY:n työntekijän sanoin vielä kaiken kaikkiaan uutena ja melko keskeneräisenä ”projektina”, johon liittyen mikä tahansa tutkimustieto olisi tarpeen ja tervetullutta. Sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen määrittelyyn kaivattaisiin lisää ”lihaa luiden ympärille”.

Kun tietoa ja ideoita karttuu työntekijätasolla, sen toivotaan otettavan huomioon myös esimies- ja johtotasolla. Tällä hetkellä ruohonjuuritason ideat ja johdon näkemys eivät aina joidenkin työntekijöiden mukaan riittävästi kohtaa.

5. LOPUKSI

Päijät-Hämeen hyvinvointiyhtymässä työikäisten sosiaalipalveluissa ja psykososiaalisissa palveluissa sosiaalista kuntoutusta on kuvattu jo pitkälle. Organisaatiossa on tehty jako asiakasohjauksen ja palveluntuotannon suhteen. Myös sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä ollaan avattu ja palvelukriteereitä työstää. Työntekijät mieltävät selkeästi eron sosiaalisen kuntoutuksen ja sosiaalityön välillä. He kuvaavat sosiaalista kuntoutusta palveluntuottajan tuottamana palveluna, jossa asiakkaalle annettava tuki on perussosiaalityötä intensiivisempää; konkreettista apua ja tukea, jota toteutetaan asiakkaalle tehdyn suunnitelman mukaisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen muotoina nähdään ryhmätoiminta sekä asiakkaan arkeen jalkautuva yksilötyö. PHHYKY:ssä toimii erikseen sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö Noste, joka tarjoaa edellä mainittuja palveluja. Toimintaa on tarjottu siellä jo reilun parin vuoden ajan. Muu sosiaalinen kuntoutus toteutetaan alueen toimintakeskuksissa ja työpajoissa sekä ostopalveluna Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrisen säätiön kautta.

Sysmässä ja Heinolassa sosiaalista kuntoutusta ei olla tarkemmin kuvattu. Sysmässä sosiaalista kuntoutusta toteutetaan sen päätöksen saaneille asiakkaille yhteistyössä Attendon kanssa Sysmän toimintakeskuksessa. Heinolassa sosiaalista kuntoutusta toteutetaan enimmäkseen tukena ja ohjauksena asumiseen liittyen sekä ostopalveluna Päijät-Hämeen sosiaalipsykiatrisessa säätiössä ja Jyränkölän setlementissä.

Vaikka Päijät-Hämeessä sosiaalisen kuntoutuksen määrittelytyötä on tehty paljon, siihen kaivataan silti vielä tarkempaa määrittelyä. Toiminta on melko uutta ja kirjavaakin; sisällöt ja toteutumistavat vaihtelevat kunnittain. Pienillä paikkakunnilla

sosiaalisen kuntoutuksen palveluvalikko on suppea; sitä toteutetaan lähinnä alueen toimintakeskuksissa ja työpajoissa. Lisäkoulutus ja tieto erilaisista ryhmätoimintamalleista on tervetullutta. Yhteistyö sekä asiakasohjauksen ja palveluntuottajan kesken että eri palveluntuottajien välillä vahvistaisivat työntekijöiden osaamista ja työn kehittämistä. Asiakkaan vahvempi toiminnan suunnitteluun mukaan ottaminen lisäisi asiakaslähtöistä toimintaa ja olisi jo sinänsä eräs keino asiakkaan kuntoutusprosessissa. Yhteiskehittäjyyteen tarvitaan kuitenkin onnistuakseen työntekijöiden ja johdon sitoutumista sekä työkaluja ja menetelmiä.

Kaiken kaikkiaan sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen toivotaan lisää tavoitteellisuutta, arviointia ja mitattavuutta. Vaikutusten arviointiin kaivataan koko Päijät-Hämeen alueella työvälineitä, joista erityisesti Kykyviisaria ollaankin ottamassa laajemmin käyttöön.

Lähteet:

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.

Sosiaalihuoltolain soveltamisopas, 2017. STM. Julkaisuja 2017:5.

PRO SOS -hanke, 2018. Saatavissa: http://www.prosos.fi/?page_id=96

Sysmän sosiaalipalvelujen myöntämisperusteet 2018. Saatavissa: <https://www.sysma.fi/sosiaali-ja-terveyspalvelujen-asiakasmaksut-ja-myontamisperusteet>

Kankainen, L. Sosiaalinen kuntoutus – työryhmän muistiot 2017 ja 2018.